



STORTINGET

Representantforslag 109 S

(2019–2020)

fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Petter Eide og Nicholas Wilkinson

Dokument 8:109 S (2019–2020)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Petter Eide og Nicholas Wilkinson om begrensning av regjeringens fullmakter i smittevernloven

Til Stortinget

Bakgrunn

I en krise er det nødvendig at regjeringen har fullmakter til å handle raskt for å beskytte befolkningen. Derfor er det viktig at vi har en smittevernlov som gjør at tiltak kan settes i verk raskt for å begrense smitte. Men også i krisetid må målet være normal lovbehandling, åpenhet og meningsbrytning. Det er derfor behov for parlamentarisk prøving av inngripende tiltak og andre endringer som sikrer mer demokratisk kontroll av smittevernloven.

De mest inngripende tiltakene i fredstid

Dagens smittevernlov gir regjeringen de nødvendige fullmaktene til å iverksette tiltak umiddelbart, uten å først fremme forslag til Stortinget på ordinært vis. Dette må opprettholdes. Samtidig må det anerkjennes at smittevernloven også gir regjeringen svært vide fullmakter, noe som har klare problematiske sider.

I motsetning til andre fullmaktslover, som helseberedskapsloven eller næringsberedskapsloven, er ikke smittevernloven saklig begrenset. Fullmaktene er generelle så lenge samfunnet opplever et smitteutbrudd. Dette gjør at regjeringen kan tilsidesette eksisterende lover og grunnleggende menneskerettigheter så lenge

det er nødvendig og forholdsmessig for å beskytte samfunnet mot smitten.

Det er på dette grunnlaget at myndighetene kunne stenge ned skoler, barnehager og deler av næringslivet og kulturlivet samt innføre hytteforbud og smittevernsapp etc. i forbindelse med covid-19-utbruddet. Dette har vært de mest inngripende tiltakene i Norge i fredstid.

Erfaringene fra Sverige, Danmark og koronaloven

Det ble stor samfunnsdebatt om de demokratiske konsekvensene da regjeringen ønsket flere generelle fullmakter i sitt forslag til koronalov. Resultatet var at et samlet storting var enig om å sikre en sterk parlamentarisk kontroll av regjeringens bruk av koronaloven. Smittevernloven har til felles med koronaloven at begge er svært lite begrensede. Det er likevel klart at de mest inngripende tiltakene er hjemlet i smittevernloven, mens det kun er lagt opp til parlamentarisk forankring i koronaloven, ikke smittevernloven.

Det er unødvendig at regjeringens makt er så lite begrenset som smittevernloven legger opp til. Erfaringen med koronaloven og praksis fra våre naboland viser oss at det er mulig å kombinere fullmakter til regjeringen for umiddelbar handling med bredere demokratisk forankring. I Sveriges versjon av smittevernlov ble det tidlig i april 2020 lovfestet at regjeringen skal sende en proposisjon for hurtigbehandling til Riksdagen umiddelbart etter at en forskrift er fastsatt. Dette var et krav fra en samlet riksdag.

I Danmark har mindretallsregjeringen invitert de andre partiene til å forhandle om koronatiltak som den norske mindretallsregjeringen bestemmer alene. Det

viser at en bred demokratisk forankring i krisetid ikke bare er fullt mulig, men også kan gi gode resultater.

Også i krisetid må målet være normal lovbehandling, åpenhet og meningsbrytning. Koronakrisen har vist oss at de svært vide fullmaktene regjeringen har etter smittevernloven, ikke er tilpasset langvarige kriser. Fullmaktene må begrenses for å sikre flertall bak beslutninger og mer kontroll, åpenhet og debatt. Derfor er det nødvendig å begrense regjeringens fullmakter i smittevernloven. Det kan gjøres på en måte som ikke svekker myndighetenes evne til å handle raskt, men som styrker den demokratiske kontrollen i etterkant.

Nærmere om forslagene:

- *Etterprøvelse i Stortinget:* Etter modell fra Sverige skal det innføres en bestemmelse i smittevernloven som binder regjeringen til å fremme nasjonale vedtak eller forskrifter hjemlet i smittevernloven som proposisjon til Stortinget umiddelbart etter at vedtaket eller forskriften er iverksatt. Regjeringens proposisjoner til Stortinget skal avgrenses til de mest inngripende og alvorlige tiltakene, slik at Stortinget ikke skal behandle mindre viktige detaljer.
- *Mindretallsrettighet:* For å sikre at Stortinget får behandlet de tiltak som Stortinget mener er relevante for parlamentarisk kontroll, må det innføres en mindretallsrettighet om å få begjært et nasjonalt tiltak behandlet i Stortinget. Hvis mindretallsrettigheten brukes, dvs. at Stortinget med minst en tredjedel av stemmene ber om det, må regjeringen umiddelbart fremme saken. Dette skal være en mekanisme som sikrer at Stortinget får behandlet de sakene Stortinget mener det er relevant å behandle, men som ikke ivaretas av forslaget om etterprøvelse i Stortinget.
- *Åpenhet om beslutningsgrunnlag:* Det må også på plass bestemmelser i loven om at grunnlaget for beslutninger om forskrifter og vedtak, som de som er nevnt over, må gjøres tilgjengelig for offentligheten så tidlig som mulig, så lenge det ikke strider mot rikets sikkerhet eller kan gjøre stor samfunnsmessig skade. Som nevnt over, er tiltak etter smittevernloven omfattende og inngripende tiltak som i utgangspunktet kan tilside sette lovverk, lovfestede rettigheter og grunnleggende menneskerettigheter. Lovligheten i dette hviler på om det er forholdsmessig og nødvendig for å unngå smitte, og hvor farlig den smitten er, noe som igjen hviler på den faglige vurderingen som ligger bak beslutningen. For at Stortinget, uavhengige eksperter og den brede befolkningen skal kunne vurdere nødvendigheten og forholdsmessigheten av tiltakene, må også det faglige grunnlaget være tilgjengelig for alle så tidlig som mulig.
- *Høring skal være normalen:* Det skal presiseres at det skal være høring når fullmaktslovene brukes, så langt det er mulig. Det er viktig å opprettholde høringsinstituttet også i krisetid, samtidig som vi ivaretar hensynet til effektiv saksbehandling. Det er mange eksempler på at forskrifter etter koronaloven har blitt sendt ut på 24-timers høringer. Det viser at det i mange tilfeller er mulig å få til høringsrunder selv om situasjonen er akutt. Hovedregelen etter forvaltningsloven er at tiltak skal sendes på høring før de vedtas, jf. forvaltningsloven § 37 andre ledd. Det er imidlertid flere unntak fra dette kravet. Det gjelder der høring ikke vil være praktisk gjennomførbart, eller når det kan vanskeliggjøre gjennomføring av forskriften eller svekke dens effektivitet, eller når det må anses åpenbart unødvendig. Ved å presisere at forvaltningslovens bestemmelser om høring også skal gjelde for smittevernloven, må unntak imidlertid begrunnes.
- *Tidsbegrensning:* På grunn av den inngripende karakteren til tiltakene hjemlet i smittevernloven er det naturlig at de tidsbegrenses for å unngå at de iverksettes på ubestemt tid.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige forslag om endring i smittevernloven som fastsetter at særlig inngripende nasjonale tiltak innført med hjemmel i loven, snarest mulig fremmes som proposisjon til behandling i Stortinget.
2. Stortinget ber regjeringen fremme de nødvendige forslag om endring i smittevernloven som fastsetter at Stortinget, med minst en tredjedel av stemmene, til enhver tid kan begjære at nasjonale tiltak innført med hjemmel i loven, skal fremmes som proposisjon til Stortinget.
3. Stortinget ber regjeringen fremme de nødvendige forslag for å lovfeste en plikt for regjeringen til å offentliggjøre det faglige grunnlaget samtidig som nasjonale vedtak og forskrifter med hjemmel i smittevernloven iverksettes, så lenge det ikke strider mot rikets sikkerhet eller kan gjøre stor samfunnsmessig skade.
4. Stortinget ber regjeringen fremme de nødvendige forslag for å sikre at forvaltningsloven § 37 andre ledd om høring skal gjelde for nasjonale vedtak eller forskrifter hjemlet i smittevernloven, hvis det

er tidsmessig forsvarlig. En høring kan settes til 24 timer.

5. Stortinget ber regjeringen fremme de nødvendige forslag for å sikre at vedtak eller forskrifter med

hjemmel i smittevernloven § 4-1 skal ha en tidsbegrenset varighet på en måned. Skal vedtaket eller forskriften forlenges, kan regjeringen vedta det og umiddelbart fremme proposisjon til Stortinget.

13. mai 2020

Audun Lysbakken

Petter Eide

Nicholas Wilkinson

